

7. Лакофф Джордж, Джонсон Марк. Метафоры, которыми мы живем / А. Н. Баранов (пер.с англ.), А. В. Морозова (пер.с англ.). – изд. 2-е – М.: URSS. ЛКИ, 2008. – 254 с. – (Мировой научный бестселлер). – Перевод по изд.: *Metaphors We Live By/ George Lakoff and Mark Johnson. Chicago, 1980.*
8. Михалева Ирина Михайловна. Текст в тексте: психолингвистический анализ: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / АН СССР; Институт языкознания. – М., 1989. – 24 с.
9. Реклама: культурный контекст. – М.: “РИП -холдинг”, 2004. – 186 с. – серия “Академия рекламы”.

Статья посвящена вопросу о средствах интимизации и их роли для полной и адекватной интерпретации рекламных текстов. Проведен анализ известных подходов к пониманию слова и интерпретации текста.

Ключевые слова: текст, реклама, интерпретация, средства интимизации.

The article deals with the means of appeal and their role for the interpretation of advertisement texts. The analysis of the well-known views on understanding of the word and text interpretation is made.

Keywords: text, advertisement, interpretation, means of appeal

Діброва В. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

СИНТАКСИЧНИЙ РІВЕНЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАПЕРЕЧЕННЯ: NOT /НЕ (НІ) В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

*Дана стаття присвячена основним засобам заперечення в англійській мові **not** і українській **не**. Їх реалізація на синтаксичному рівні та виявлення ідентичності використання **not** і **не** в англійській та українській мовах.*

Ключові слова: заперечення, семантика, синтаксична мобільність.

На сьогоднішній день частка вважається у лінгвістиці одним із найпродуктивніших типів граматичної реалізації заперечення [5]. У межах сучасної англійської та української мов як основні засоби вираження заперечення ідентифікуються англійська заперечна частка **not** і українська заперечна частка **не**, які етимологічно пов'язані з індоєвропейською часткою *ne* – належить, котра належить до найстаріших заперечних часток (санскрит *na*, гот. *ni*, лат. *ne*, слов'ян. *не*). Таким чином, спільна етимологія становить одну з головних причин подібності ситуацій, у яких ці заперечні частки вживаються в англійській і українській мовах та можуть розглядатися як семантичні кореляти. Отже, мета даної статті – реалізація заперечної частки **not** в англійській мові і заперечної частки **не** на синтаксичному рівні.

У межах англійської мови частка **not** становить один з основних засобів вираження заперечної семантики поряд з використанням заперечного слова *no*. Водночас існує й інша точка зору на цю одиницю заперечення. Зокрема, Є. С. Падучева відносить **not** до числа так званих “заперечних слів” [4]. Цю точку зору поділяє В. В. Юхт. Він відмічає, що частка **not** може виступати предикативним негатором (*did not*), заперечною часткою (*not him*), а також, як було зазначено вище, у якості словотвірної морфеми (*not-being, not-self*) [9].

Однак традиційно заперечну частку **not** відносять до граматичних засобів вираження заперечення, оскільки за її посередництва утворюють заперечні форми допоміжного й основного дієслів. А. Й. Паславська саме у облігаторному поєднанні частки **not** з допоміжним дієсловом *do* у складі аналітичної заперечної форми дієслова вбачає особливість сучасного англійського заперечення. При цьому в англійській мові

частка *not* є засобом реалізації категоріального значення заперечення на синтаксичному рівні. Вона може стояти у різних позиціях до дієслова, утворюючи при ньому заперечення. Взагалі, виділяються наступні типи локалізації частки *not* при дієслові:

- а) у препозиції до дієслова або не особових форм дієслова;
- б) у постпозиції до дієслова (з допоміжним дієсловом *to be* у теперішньому чи минулому часах);
- в) між двома дієсловами, одне з яких є допоміжним, або модальним (це нестягнені форми типу *can not, must not, do not, does not* або стягнені форми типу *can't, mustn't, don't, doesn't*).

Як засвідчили проаналізовані нами у ході дослідження фрагменти з текстів англійського ділового стилю, негативний оператор *not* найчастіше використовується у них для утворення заперечної форми майбутнього часу основного дієслова

Наприклад:

1) *These expedited arbitrations shall not count toward the 140 arbitration dates* [Memorandum of agreement www.uft.org];

2) *Knowingly false accusations of misconduct against employees will not be tolerated* [Memorandum of agreement www.uft.org];

3) *The Company will not take any punitive measures against any seafarer who respects such dock workers' trade dispute and any such lawful act by the Seafarer shall not be treated as any breach of the Seafarer's contract of employment, provided that this act is lawful within the country it is taken* [http://www.sur.ru];

Як бачимо, у наведених текстових фрагментах угод та меморандумів негативний оператор *not* використано для утворення:

а) заперечної форми Future Indefinite Tense Active Voice основного дієслова: *shall not count; shall not be; shall not affect; shall not apply; shall not constitute; shall not preclude; shall not prevent; shall not adopt; will not take;*

б) заперечної форми link-verb у складі Compound Verbal Predicate (*shall not apply to trade*) та Compound Nominal Predicate (*shall not be subject*);

в) заперечної форми Future Indefinite Tense Passive Voice основного дієслова: *shall not be treated; shall not be used; shall not be prevented; will not be tolerated; shall not be taken; shall not be exercised.*

Розглянемо наступну групу контекстів:

1) *If sufficient teachers do not choose a particular activity with any of their six choices, the Principal will assign teachers to these activities on a rotational basis* [Memorandum of agreement www.uft.org];

2) *If, as a result of the consultations, the Parties do not reach agreement within 30 days of referral to the Cooperation Committee on actions to avoid the situation, the Party which requested consultations shall be free to restrict imports of the products concerned or to adapt other appropriate measures to the extent and for such time as is necessary to prevent or remedy the injury* [Memorandum of agreement www.uft.org];

3) *If disciplinary charges do not follow, the letter and response shall be removed from the file three years from the date the original material is placed in the file* [Memorandum of agreement www.uft.org].

У цих фрагментах заперечна частка *not* використана для утворення заперечної форми Present Indefinite Tense основного дієслова: *do not choose; do not reach; do not follow.*

Наступну групу утворюють контексти, у яких частка *not* входить до складу заперечної форми складеного дієслівного присудка (Compound Verbal Predicate):

1) <...> *The DOE has decided not to prefer charges* <...> [Memorandum of agreement www.uft.org].

2) *Members may not grieve material* in file [Memorandum of agreement www.uft.org].

3) *In March 2004, the Secretary of State for defence decided not to conduct independent inquiries into or accept liability for the deaths of the applicants' relatives and not to pay just satisfaction* [cmiskp.echr.coe.int];

У наведених контекстах це такі форми як: *may not grieve; has decided not to prefer; decided not to conduct and not to pay; cannot be used.*

Наведемо ще декілька прикладів, узятих нами з текстів англійських ділових угод:

1) *Multi-session schools that cannot utilize the additional time in this manner due to space or scheduling limitations will have a 6 hour 50 minute day* [Memorandum of agreement www.uft.org];

2) *In order to ensure that the maximum number of students is not exceeded there will be an expedited arbitration procedure to allow the UFT to seek both a cease and desist order as well as monetary penalties for exceeding the small group instruction size limit* [Memorandum of agreement www.uft.org];

3) *For the purpose of this clause "cargo handling" may include but is not limited to: loading, unloading, stowing, unstowing, pouring, trimming, classifying, sizing, stacking, unstacking as well as composing and decomposing unit loads* [www.sur.ru];

У наведених контекстах негативний оператор *not* використано для утворення:

а) заперечної форми модального дієслова у складі Compound Verbal Predicate: *cannot utilize*;

б) заперечної форми Past Indefinite Tense Passive Voice основного дієслова: *is not exceeded; is not limited*;

в) заперечної форми Past Indefinite Tense Active Voice основного дієслова: *not listed*;

г) заперечної форми Compound Verbal Predicate: *have not led*;

д) заперечної форми дієслова зв'язки у складі Compound Nominal Predicate: *is not a student*.

Таким чином, в англійській мові частка *not* органічно входить до системи словозмінювальних форм дієслова. Зазначимо, що у живому мовленні вона представлена редукованою формою *n't*, якій властива менша й слабша виразність значення, аніж та, яка притаманна повній формі *not*. Однак у писемному діловому мовленні випадки вживання редукованої заперечної форми дієслова, як засвідчують наші спостереження, практично відсутні.

Поглянемо тепер на можливість використання української заперечної частки не як семантичного кореляту англійської частки *not* у функції негативного оператора. А. Й. Паславська у своїй докторській дисертації називає частку *не* (поряд із часткою *ні*, також успадкованою з праслов'янської мови) у якості одного з головних засобів вираження заперечення в українській мові [7]. Л. В. Кардаш вважає частку *не* домінантою у реалізації експліцитного заперечення. При цьому дослідниця наголошує, що частка *не* (як і англійська *not*) позбавлена номінативної функції: вона не називає предмета, явища, дії та ін., не може бути членом речення, хоча вживана при будь-якому члені. Поєднуючись із головним словом, *не* надає заперечного значення словосполученню, що включає до свого складу слова, залежні від заперечуваного головного слова, або реченню [Кардаш 2009, с. 69]. Частка *не* має значення повного і необмеженого заперечення, яке зумовлює її синтаксичну функцію – бути засобом

вираження граматичної категорії заперечення [3].

Зазначимо, що в українській мові частка *не*, як і частка *not* в англійській мові, також є поліфункціональною.

По-перше, подібно до англійської частки *not*, частка *не-* активно використовується при утворенні аналітичних форм дієслів:

В питаннях, які не входять до нашої компетенції як Міністрів вищої освіти, ми зобов'язуємось проводити відповідну роботу у наших урядах з метою досягнення переконливого прогресу в цій сфері [Комюніке Конференції Міністрів європейських країн univd.edu.ua];

Заявниця не подала вимог з цього приводу [3 документів європейського суду з прав людини asad.com.ua];

Заявниця не погоджувалась з твердженнями Уряду [3 документів європейського суду з прав людини asad.com.ua];

Заявниця не погодилась з твердженнями Уряду [3 документів європейського суду з прав людини asad.com.ua];

Уряд зазначив, що заявниця не обґрунтувала свої вимоги [3 документів європейського суду з прав людини asad.com.ua];

Суд не вбачає підстав, за яких він міг би дійти іншого висновку у цій справі [3 документів європейського суду з прав людини asad.com.ua];

Уряд зауважував, що заявниця не вичерпала національні засоби захисту, оскільки вона не оскаржувала в суді дії чи бездіяльність державної виконавчої служби, яка відповідає за виконання рішень, винесених на її користь, і не вимагала відшкодування моральної шкоди у зв'язку з цим [3 документів європейського суду з прав людини asad.com.ua];

Окрім того, суд зазначає, що не встановлено жодної іншої підстави неприйнятності [3 документів європейського суду з прав людини asad.com.ua].

Оскільки вищезгадані рішення не були виконані, заявниця звернулась до державної виконавчої служби [3 документів європейського суду з прав людини];

При цьому такі заходи будуть здійснюватись в рамках законодавства України і міжнародних договорів та не будуть спрямовані проти третіх сторін [Меморандум про взаєморозуміння mon.gov.ua];

Припинення дії даного Меморандуму не впливає на виконання і терміни конкретних заходів [Меморандум про взаєморозуміння mon.gov.ua].

Словотвірні можливості частки *не* як заперечного префіксу неодноразово розглядалися українськими мовознавцями (Н. Г. Озерова, Л. В. Кардаш та ін.), які наголошували, що префікс *не-* в українській мові є найпродуктивнішим у вираженні заперечення. Він бере участь у творенні слів, що мають різний характер заперечення. При цьому Л. В. Кардаш та інші дослідники відмічають, що заперечні словотвірні елементи найчастіше отримують реалізацію в іменниках, що мають абстрактне значення [2]. Це положення стосується передусім заперечного префіксу *не-*, який надзвичайно активно використовується у текстах ділового стилю української мови з огляду на його специфіку. Спробуємо простежити словотвірні можливості цього заперечного префіксу на прикладі текстів, що належать до сфери українського ділового мовлення. Для початку розглянемо наступні фрагменти, відібрані нами з текстів, приналежних до *судового* та *дипломатичного* підстилів ділового стилю української мови, розподіливши їх на групи відповідно до частиномовної приналежності слів із префіксальною морфемою *не-*.

До першої групи увійшли контексти, що містять заперечні **іменники**:

<...> У матеріалах справи є моє клопотання про усунення **недоліків** позову, в котрому я вказав на цю помилку та повідомив свою дійсну адресу [Заперечення на апеляційну скаргу lawlib.at.ua];

Отже, позивач безпідставно звинувачує суд у **незастосуванні** судом норм матеріального права, які, на його думку, повинні були бути застосовані [Заперечення на апеляційну скаргу lawlib.at.ua];

Між Україною і Китаєм успішно розвиваються відносини взаємовигідного співробітництва. Як дружні держави, вони підтверджують своє прагнення розбудувати відносини на основі принципів взаємної поваги суверенітету і територіальної цілісності, взаємного **ненападу, невтручання** у внутрішні справи одна одної, рівності та взаємної вигоди, мирного співіснування [Спільне українсько-китайське комюніке <http://zakon.nau.ua/>];

Суд зазначає, крім того, що не встановлено жодної іншої підстави **неприйнятності** [З документів європейського суду з прав людини];

У випадку **несплати** чи несвоєчасної сплати державою-відповідачем належної заявникові суми на неї нараховуватиметься пеня [З документів європейського суду з прав людини].

Розглянуті фрагменти засвідчують, що в українській мові заперечна частка *не-* у текстах ділового стилю активно використовується для творення іменників із заперечним значенням; причому найчастіше вона отримує реалізацію в іменниках з абстрактним значенням, у тому числі й віддієслівних іменниках (пор.: *незастосування, невтручання, ненапад, несплата, неприйнятність*).

Другу групу утворюють текстові фрагменти у яких зустрічаються **прикметники** та **дієприкметники** із заперечною семантикою:

Україна визнає, що Уряд Китайської Народної Республіки є єдиним законним Урядом Китаю, а Тайвань – **невід’ємною** частиною території Китаю [Спільне українсько-китайське комюніке <http://zakon.nau.ua/>];

На початку серпня 2004 року матір заявника звернулася із заявою про визнання сина **недієздатним** [Комюніке Секретаря Європейського суду з прав людини asad.com.ua/];

27 вересня 2007 року місцевий суд Вознесенського району відмовив у задоволенні позову Рябку В. П. про захист честі, гідності та ділової репутації, спростуванню **неправдивих** відомостей, оприлюднених у газетній публікації та відшкодуванню моральної шкоди [Заперечення на апеляційну скаргу lawlib.at.ua];

До третьої групи увійшли текстові фрагменти із заперечними **прислівниками**:

При вирішенні питання про остаточне покарання Іванова І. І. судом **незаконно** застосований принцип часткового додавання призначених покарань [Апеляційне подання lawlib.at.ua];

Однак скаргжник **невірно** зазначив статус осіб, які беруть участь у справі [Апеляційне подання lawlib.at.ua].

Ці та інші приклади засвідчують, що заперечний префікс *не-* у текстах, приналежних до сфери українського ділового мовлення, використовується для надання слову значення *повного* заперечення того, що слово передає без *не-*. Наприклад, слово *необґрунтований* має значення “такий, який не має достатніх підстав”, тобто семантика кореня слова *обґрунтований* заперечена префіксом *не-*.

Водночас подані вище текстові контексти засвідчують, що в українському

діловому мовленні префікс не- використовується для утворення прислівників-антонімів із заперечним значенням від якісних прикметників: *законний-законно-незаконно; вірний-вірнo-невірнo*.

Розглянуті вище випадки вживання заперечних часток *not* і не свідчать про те, що в англійському діловому мовленні ця частка вживається здебільшого як специфічний дієслівний формант і лише в окремих випадках використовується зі словами іншої частиномовної приналежності. В українській мові частці не властива необмежена синтаксична мобільність.

З метою вираження семантики заперечення в українській мові також активно використовується заперечний значеннєвий потенціал частки *ні-*, яка, за твердженням дослідників, є похідною від частки *не-* і також виявляє поліфункціональні властивості.

Як і частка *не-*, частка *ні-* може вживатися відокремлено, а може використовуватися як словотвірна морфема.

Зазначимо, однак, що у текстах ділового стилю частка *ні-* як відокремлена одиниця вживається набагато рідше, ніж частка *не-*.

Деякі дослідники вважають, що в сучасних слов'янських мовах, у тому числі і в українській, частка *ні* може самостійно виражати заперечення, наприклад, в імперативних, кількісних чи безособових конструкціях, які не містять дієслова. Окрім цього, доречним видається у зв'язку з цим згадати зауваження В. Бондаренка стосовно того, що у таких конструкціях частка *ні* виконує не стільки заперечну, скільки підсилювальну функцію [1].

У текстах письмового ділового спілкування префікс *ні-* у складі заперечних займенників та прислівників вживається для вираження значення відсутності, неіснування тощо того, що позначене кореневою морфемою відповідного питально-відносного займенника та прислівника [1].

У процесі дослідження в проаналізованих нами текстах ділових угод та інших документів зустрічаються випадки використання парної частки *ні*, яка функціонує в якості сполучника.

Однак у наведених контекстах частка *ні* не виражає однозначно заперечного значення. Тут нам видається доречним процитувати В. П. Семенихіна, який зазначав: "Якщо необхідно підкреслити, що нічого з переліченого не випущене з поля зору, тобто що всьому приділена належна увага, сполучник "і" ставиться перед кожною мовною одиницею; у цих випадках йому відповідає – в заперечних висловах – такий же повторюваний сполучник "ні" [8, с. 13].

Л і т е р а т у р а :

1. Бондаренко В. Н. Отрицание как логико-грамматическая категория / Виктор Николаевич Бондаренко. – М. : Наука, 1983. – С. 88.
2. Кардаш Л. В. Мовні засоби вираження заперечення і протиставлення в українській літературній мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Лариса Василівна Кардаш; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2009. – С. 63.
3. Озерова Н. Г. Средства выражения отрицания в русском и украинском языках / Н. Г. Озерова. – К. : Наукова думка, 1978. – С. 43.
4. Падучева Е. В. О семантике синтаксиса. Материалы к трансформационной грамматике русского языка / Е. В. Падучева. – М. : Наука, 1974.
6. Паславська А. Й. Заперечення та сфери його дії: семантика, синтактика, прагматика, просо дика : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.15 / Алла Йосипівна Паславська. – Львів, 2006. – С. 88.
7. Паславська А. Й. Заперечення як мовна універсалія: принципи, параметри, функціонування / Алла Йосипівна Паславська. – Львів : ЛНУ, 2005. – С. 85-86.
8. Семенихин В. П. О союзах / В. П. Семенихин // Русский язык в школе. – 1956. – № 6. – С. 13.

9. Юхт В. В. Общеотрицательное предложение в монологической системе; автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук. – К., 1983. – С. 11.
10. Memorandum of agreement [Електронний ресурс]; Режим доступу до джерела : <http://www.uft.org/member/contracts/>
11. Заперечення позивача на касаційну скаргу [Електронний ресурс]; Режим доступу до джерела : <http://lawlib.at.ua/>
12. Заява про заставу [Електронний ресурс]; режим доступу до джерела : <http://lawlib.at.ua/>
13. Спільне українсько-китайське комюніке [Електронний ресурс]; режим доступу до джерела : <http://zakon.nau.ua/>

*Данная статья рассматривает основные способы отрицания в английском языке **not** и украинском **не**. Их реализация на синтаксическом уровне и выявление идентичности использования **not** и **не** в английском и украинском языках.*

Ключевые слова: отрицание, семантика, синтаксическая мобильность.

*This article is devoted to main means of negation in English (**not**) and Ukrainian (**не**) languages. Their realization on synthetic level and finding out identity of usage **not** and **не** in English and Ukrainian languages.*

Key words: negation, semantics, syntactical mobility.

Довгань О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

КАТЕГОРІЯ ПОРІВНЯННЯ ЯК СКЛАДОВА ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЙОГО СТИЛЮ

У статті розглядається категорія порівняння та її місце у стилі твору.

Ключові слова: порівняння, переклад, художній переклад, стиль художнього перекладу.

Сприйняття людини безпосередньо пов'язане із специфікою її психіки, яку умовно можна розмежувати на два поля, дві сторони, що не являють собою дуальну діаметральну опозицію, це, скоріше, різні інтерпретації дійсності, або різні площини, які часом можуть знаходитись у відносній тотожності / протилежності. Градація таких взаємовідносин зумовлена специфікою їхньої природи: одна частина – *колективне загальне*, а інша – *одиничне індивідуальне*, обидві структури знаходяться у повній залежності від механізмів сприйняття дійсності, одним з яких є категорія *порівняння*.

Порівняння є базовою структурою, котра знаходиться у самій основі сприйняття, оскільки воно є квінтесенцією пізнавальної діяльності людини і створює її уявний світ, в якому знаходить свій вияв закладена в основах мислення здатність до зіставлення фрагментів мовної картини світу. Означене поняття є фундаментальним чинником *категоризації* та *концептуалізації*, воно експлікує два світи: *реальний*, або *об'єктивний* (онтологічна сутність порівняння), та *уявний (видуманий)*, або *суб'єктивний* (гносеологічна і прагматична сутність порівняння). Відповідно пізнання природи порівняння вимагає переходу на новий рівень рефлексії, а це можливо за умови зміни епістемології при дослідженні явищ, які існують у двох світах – і мовному, і розумовому, тобто наскрізь “пронизують” свідомість людини [1, с. 55]. На нашу думку, подібне розрізнення є не зовсім коректним: мовний і розумовий світи – це не об'єкти протиставлення, два концепти, які конкурують між собою, це, перш за все, дві властивості одного об'єкта, протиставляти які все одно, що ставити в опозицію освітлену і неосвітлену сторони місяця. Звичайно, на певних рівнях це цілком можна зробити, але одразу виникає питання доцільності такої дії.